

Foto: Tom van Limpt

‘Tijd en ruimte moet je ook opeisen!’

VAKVERNIEUWING IN DE LESSEN NEDERLANDS, FRANS, DUI TS EN SPAANS

Hoe geven docenten in de klas handen en voeten aan de vakvernieuwing? Op welke wijze passen zij hun lessen aan op de nieuwe kerndoelen en eindtermen en welke uitdagingen komen ze daarbij tegen? *Levende Talen Magazine* maakte een rondgang langs een aantal voorlopers. ‘We zijn nog niet klaar, maar al wel een heel eind op weg.’

MARJOLI JN VOOGEL

Meer inhoud. Dat is wat Ineke Renkema het meest aanspreekt in het nieuwe curriculum. ‘Eindelijk is er meer ruimte voor taal- en cultuurbewustzijn, voor kennis óver taal, ons vehikel om andere mensen te begrijpen en zelf begrepen te worden. Daarmee wordt ons vak veel rijker.’ Ons vak is in Renkema’s geval het Frans. Ze vervolgt: ‘Frans kennen is niet alleen het kunnen reproduceren van woorden en zinnen, het is ook belangrijk om te snappen hoe Franstaligen leven.’

Renkema werkt op het Roelof van Echten College in Hoogeveen. De aanleiding om haar lessen anders te organiseren was niet de vakvernieuwing. Ze wilde meer uit haar lessen halen en haar leerlingen enthousiaster maken voor het vak Frans.

Ter inspiratie volgde ze de master Kunsteducatie aan de Hanzehogeschool/NHL Stenden en ontwikkelde er eigen materiaal voor de bovenbouw havo/vwo. Daarbij koos ze voor een thematische en taakgerichte aanpak. Om te onderzoeken of die aanpak goed aansloot bij de nieuwe eindtermen, besloten Renkema en haar collega mee te doen met het beproeven van de conceptexamenprogramma’s voor de moderne vreemde talen. Hun nieuwe werkwijze paste inderdaad uitstekend bij de nieuwe eindtermen.

Inspiratie

Die fase van het beproeven van de conceptexamenprogramma’s ging in mei 2025 van start. Verschillende

vreemdetalendocenten gingen toen aan de slag om lessen te ontwerpen op basis van de nieuwe examenprogramma’s. Zij maakten inspiratiereaders voor de docenten op de dertig scholen die meedoen aan het beproeven van de conceptprogramma’s. De docenten op die scholen werken dat materiaal nu verder uit om in de klas daadwerkelijk met de nieuwe programma-inhoud aan de slag te kunnen. Renkema is dus een van die docenten op die dertig scholen.

Een andere is Roos Euverman. Sinds veertien jaar geeft ze Duits in het vmbo, de laatste tien jaar op het Zone.college in Twello, een groene vmbo-school. Namens het College voor Toetsen in Examen (CvTE) zat Euverman in de syllabuscommissie. Ze ontwikkelt ook mee aan de inspiratiereaders voor de scholen die mee-

doen aan het beproeven van de nieuwe examens. Haar school doet daar ook aan mee. Euverman: ‘Ik schrijf dus mijn eigen inspiratiemateriaal, werk het uit én probeer het uit.’ Ook schrijft ze mee aan de examens voor vmbo-basis en -kader. ‘Buiten de school opereren levert zóveel rijke kennis op!’

Ineke Renkema vertelt dat in de beproevingsfase op haar school de focus voor havo/vwo op literatuur ligt. ‘Voor literatuur is er een speciale reader ontwikkeld ter inspiratie. De drie scholen in het noorden van Nederland die meedoen voor het vak Frans – in Bolsward, Haren en de mijne, in Hoogeveen – hebben zelf lessen ontworpen. Tijdens onze gezamenlijke sessies is het ontzettend leuk om te horen hoe iedereen de literatuurlessen op de eigen school aanpakt en om van elkaar te leren.’

‘Ik sta pal achter de vernieuwingen, vanwege de sterkere focus op de vakinhoud en de toegenomen mogelijkheden om kennis en vaardigheden te combineren’

Meerdere petten

Ook Mayte Ibáñez heeft vele jaren onderwijservaring, als docent Spaans. Bijna tien jaar werkte ze in een International Baccalaureate-context (IB), belangrijke ervaring voor haar professionele ontwikkeling en onderwijsvisie, zo vertelt ze. ‘Het IB is heel erg gericht op het leerproces. Veel aandacht gaat naar leerlingen laten reflecteren op het geleerde. In veel opzichten is de vakvernieuwing voor mij niet nieuw.’ Nu werkt Ibáñez als docent, sectiehoofd en Erasmus+-coördinator bij ORS Lek en Linge in Culemborg. Sinds 2022 maakt zij deel uit van de vakvernieuwingscommissie voor moderne vreemde talen bij SLO. Ook is zij docent didactiek en opleider van eerstegraadsdocenten moderne vreemde talen aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Wat zij goed vindt aan het nieuwe curriculum? ‘Ik denk dat het nieuwe programma leerlingen en docenten veel ruimte biedt om eigen keuzes te maken.’

Ook Renate van Keulen heeft meerdere petten op. Ze is docent Nederlands op het Van Maerlantlyceum in Eindhoven en vakdidacticus en onderzoeker aan de Radboud Docenten Academie. Ze promoveerde in 2024 aan Tilburg University op een didactiek waarmee leerlingen leren redeneren over historische literatuur. Naast haar werk als docent en onderzoeker is Van Keulen coördinator van de redactie letterkunde van het *Vakdidactisch handboek* van WODN (Werkgroep Onderzoek en Didactiek Nederlands) en sinds dit jaar is ze tevens auteur bij KERN *Nederlands*. Van Keulen: ‘Vanuit deze diverse rollen ben ik betrokken bij de totstandkoming en beproeving van de nieuwe kerndoelen en eindtermen. Ik sta pal achter de vernieuwingen, vanwege de sterkere focus op de vakinhoud en de toegenomen mogelijkheden om binnen de diverse domeinen kennis en vaardigheden te combineren.’

Brievenproject

‘Deze vakvernieuwing is belangrijk,’ zegt Mayte Ibáñez, ‘omdat het Spaans een serieus imago probleem heeft. Veel leerlingen vinden het saai. Dat hangt volgens mij samen met de inhoud ervan en de didactiek.’ Met het nieu-

we curriculum moet het echt anders in de klas. Hoe geven deze docenten in concreto vorm aan de vernieuwingen? Ibáñez heeft verschillende voorbeelden. Nieuw in haar klassen is de aandacht voor taalvariatie. Het Spaans wordt in maar liefst tweeëntwintig landen gesproken en in elk van die gebieden worden meerdere varianten gesproken. Om leerlingen daar een gevoel bij te laten krijgen, start Ibáñez met vragen over taalvariatie in de eigen taal en de houdingen ten opzichte van die verschillende varianten. Hoe kijk je aan tegen iemand die Fries spreekt? Of Brabants? Straattaal? Dat soort varianten zijn er ook in het Spaans, en die worden door verschillende sprekers op verschillende manieren gewaardeerd. Ibáñez: ‘Als je het gevoel van leerlingen raakt, dan kom je echt binnen.’ Soms kan een verandering ook een heel kleine aanpassing zijn, bijvoorbeeld met een kleine bonusvraag over de variant van het Spaans bij de klassieke luistertoets, zoals Ibáñez dat doet.

Om haar vak meer te laten leven bij leerlingen, ging Ibáñez met haar sectie actiever aan de slag met ervaringsdoelen. Zo nodigt ze voor leerlingen in vwo 5 moedertaalsprekers uit in de klas, om leerlingen te laten ervaren dat zij de verschillende varianten van Spaans van moedertaalsprekers verstaan en omgekeerd, zichzelf verstaanbaar kunnen maken aan Spaanstaligen. Ibáñez: ‘De verhalen van onze bezoekers prikkelen ook de culturele nieuwsgierigheid van leerlingen.’

Mooi is ook Ibáñez’ brievenproject. Elk jaar vraagt ze aan zesdeklassers om haar een persoonlijke brief te sturen, brieven waarvan de leerlingen weten dat Ibáñez ze met niemand anders deelt, en waarmee ze haar leerlingen nog beter leert kennen. ‘De Spaanse brieven zitten misschien vol fouten, maar hetgeen ze willen communiceren, komt aan!’ Een leerlinge vertelt haar over het huisje van haar oma in Spanje, maar ook over een precaire verhouding met een van haar klasgenoten. Daar kan Ibáñez dan rekening mee houden. Elke leerling krijgt een persoonlijke reactie van haar. ‘Af en toe pak ik er zo’n brief bij en schrijf terug. Dat werkt. Rijtjes leren en grammatica stampen... Daar leren ze zó weinig van!’

Laïcité

Ineke Renkema zoekt in haar lessen graag naar de combinatie van taalonderwijs en burgerschap: ‘Dat is eigenlijk mijn stokpaardje.’ Ze schreef erover in het pas verschenen boek *Lezen voor waarden: Taal en burgerschap in de klas*. Renkema: ‘Literatuur is een heel mooie manier om én kennis te maken met de taal én met andere perspectieven op de wereld. Voor het Frans zijn dat er nogal wat, de taal is immers een officiële taal op vijf van de zeven wereldcontinenten.’

De lessen op haar school zijn thematisch ingestoken, met thema’s als ‘Vrijheid & verantwoordelijkheid’ en ‘Diversiteit & discriminatie’. Renkema: ‘Daar zoeken we rijke teksten bij: literatuur, films, graphic novels, online uitlegfilmpjes enzovoort, en we ontwerpen er zelf passende opdrachten bij. In de bovenbouw doen we geen expliciete grammatica- en vocabulairelessen en invul oefeningen meer en die onderdelen worden ook niet meer apart getoetst. Met onze leerlingen werken we nu toe naar taken. Dat doen we vanuit vier ontwerpprincipes: een les moet voor de leerling nieuwe kennis bevatten, er moet *dialog* in zitten, er moeten *ervaringen* worden uitgewisseld en een taak leidt altijd tot een (schriftelijk of mondeling) *product*.’

In de vierde klas wordt rond het thema ‘Diversiteit & discriminatie’ gewerkt. Renkema licht toe: ‘Daarbinnen vergelijken we de Nederlandse grondwet met de Franse, waarna we discussiëren over het Franse begrip *laïcité*, de scheiding van kerk en staat, hetgeen in Nederland heel anders is geregeld. We bespreken de Franse regels voor religieuze symbolen in openbare ruimten, dus ook op school, zoals hoofddoekjes, keppeltjes en kruisjes, en de leerlingen delen hun meningen hierover. Deze gesprekken geven veel stof tot nadenken. Daarna duiken we in de literatuur met fragmenten waarin diversiteit of discriminatie aan bod komen, zoals *Matin brun* van Franck Pavloff, *En finir avec Eddy Bellegueule* van Édouard Louis en *Le racisme expliqué à ma fille* van Tahar Ben Jelloun.’

Renkema is niet bang dat de nieuwe focus op taal- en cultuurbewustzijn ten koste gaat van taalvaardigheid en de communicatie: ‘Ik denk dat het heel goed samen kan

gaan, soms zelfs beter.’ In de beproevingsfase leerden Renkema en haar collega de leerdoelen beter te expliciteren en ze keken in hoeverre hun opdrachten passen bij de nieuwe eindtermen. ‘Steeds bewuster denken we na over hoe om te gaan met beheersings- en ervaringsdoelen en de toetsing ervan. We zijn nog niet klaar, maar al wel een heel eind op weg.’

‘Literatuur is een heel mooie manier om én kennis te maken met de taal én met andere perspectieven op de wereld’

Laagdrempelig

Renate van Keulen gooide haar grammaticaonderwijs over een andere boeg. Ze ging taalkundig redeneren met haar leerlingen uit gymnasium 3. Ze legde hun verschillende taalkundige kwesties voor, waarbij ze zich baseerde op het redeneermodel van Peter-Arno Coppen en de ideeën van haar collega’s Jimmy van Rijt en Astrid Wijnands. Ze voegde bijvoorbeeld in bestaande artikelen een aantal lastig geformuleerde zinnen toe, zoals: *Het nieuws over Alexia en Antoon was interessant maar vonden we wel twijfelachtig. En: Vorige week werd de juice verspreid en*

‘De focus moet meer liggen op de relevantie van het vak en het functioneren van taal’

nieuwe theorieën gegeven. In de klas projecteerde ze deze en andere twijfelachtige (maar soms wel grammaticaal juiste) zinnen op het bord, en liet haar leerlingen samen discussiëren over de vraag of er iets met deze zinnen aan de hand was, en zo ja, wat. De leerlingen kregen kaartjes met ‘kloppend’ of ‘niet kloppend’, die ze na de discussie omhoog moesten houden. Hun oordeel moesten ze vervolgens kunnen toelichten. Van Keulen: ‘Tijdens de klas-sikale bespreking vroeg ik de leerlingen hun bevindingen te koppelen aan grammaticatermen die ze kenden, of ik bracht ze in: foutieve samentrekking, andere getallen, een andere grammaticale functie, ander woordsoorten et cetera.’

De leerlingen laten discussiëren alvorens de terminologie te introduceren werkt goed volgens van Keulen. Het model van Peter-Arno Coppen is daar volgens haar heel bruikbaar bij: kijk naar de context, ga op zoek naar bronnen, stel vragen, geef argumenten en zet taalgereedschap in, bijvoorbeeld door woorden toe te voegen of te vervangen (zie <vlt.nl/driehaakjes>). Op deze manier krijgen leerlingen meer gevoel bij het functioneren van taal.

Ook Roos Euverman ziet meer enthousiasme bij haar leerlingen. Een collega van een andere school viel op hoe weinig spreekangst Euvermans leerlingen hebben. Spreken doen de leerlingen vaak en vanaf de eerste klas. Ook op haar school zijn de veranderingen niet allemaal groots en meeslepend. Euverman: ‘Bij loopbaanoriëntatie hebben we een kleine aanpassing gedaan. In de lessen rond de vraag *Waarom Duits leren op school?* gingen we altijd best snel door de verschillende redenen heen. Nu blijven we er wat langer bij stilstaan. We laten leerlingen zien bij welke vacatures kennis van het Duits een pre is. Door in die vacatureteksten te duiken, krijgen leerlingen ook meer gevoel bij de taal en de cultuur van de landen waarin Duits wordt gesproken.’ De implementatie van de vernieuwingen kan volgens haar heel laagdrempelig gebeuren: ‘Soms hoor ik gemopper hierover. Men vraagt zich af: waar moet ik de tijd vandaan halen om het hele programma te herschrijven? Maar het is echt heel behapbaar. Wel

vraagt het een andere manier van denken. De focus moet meer liggen op de relevantie van het vak en het functioneren van taal.’

Management

De vakinhoudelijke veranderingen brengen met zich mee dat de rol van de docent verder verandert. Mayte Ibáñez: ‘Je bent geen zender meer, maar treedt meer coachend op. Dat leidt tot een andere aanpak en soms zelfs andere relatie met je leerlingen.’ Ook dat kan spannend zijn. Roos Euvermans advies aan docenten is: ‘Ga het gewoon doen. Wees niet bang dat het misgaat en ook al heb je maar een deel van je doel bereikt – het is zo verrijkend! Ja, het vraagt tijd en energie, maar je krijgt er zoveel voor terug!’

Roos Euverman en Ineke Renkema, de docenten die nu de examens beproeven, zijn één middag per week vrij geroosterd om de vernieuwingen in de praktijk te brengen. Renkema: ‘Dat is best wel royaal.’ Daarnaast krijgen ze begeleiding, bijvoorbeeld met kennissessies over beoordeling. Ze vervolgt: ‘Bij de implementatie van de vernieuwingen is begeleiding nodig, zoals bij ons tijdens het beproeven, in de vorm van samenwerken, collegiale consultatie of kennisdelingsbijeenkomsten.’

De docenten zijn het hierover eens: het schoolmanagement dient de urgentie en het belang van de vernieuwingen te onderkennen en te beseffen dat het invoeren van vernieuwingen tijd en energie kost. Docenten moeten daarin met tijd en ruimte worden tegemoetgekomen. Ibáñez: ‘Ik geloof dat we allemaal in staat zijn om dit curriculum waar te maken. Maar je hebt wel ruimte nodig, om naar cursussen te gaan, en om studiedagen in te plannen voor het aanpassen van je lessen. Creativiteit vraagt ruimte. Die ruimte moet je ook opeisen.’ Renkema: ‘Initiatief is belangrijk. Voor mijn opleiding wilde ik actieonderzoek doen. Daar had ik de hulp van collega’s voor nodig. Ik pitchte mijn project en binnen één middag had ik een focusgroep die met me mee wilde werken. Pak de ruimte die je hebt en durf soms ook een beetje tegen de stroom in te zwemmen.’ ■

Talen mixen mag

Het mixen van talen door ouders is niet schadelijk voor de ontwikkeling van het Nederlands bij hun kinderen. Dat blijkt uit het promotieonderzoek van Emma Verhoeven, uitgevoerd binnen het CALM-onderzoek aan de Universiteit Utrecht. Voor de thuistaal ligt dat genuanceerder: kinderen begrijpen die taal even goed, maar gebruiken haar minder actief wanneer ouders veel talen door elkaar spreken.

In Nederland groeit bijna een op de drie kinderen op met een andere taal naast het Nederlands. In meertalige gezinnen is het heel normaal dat talen worden gemixt. Dat kan binnen één zin, zoals in *What are you gonna have for toetje*, maar ook tussen gesprekspartners, bijvoorbeeld wanneer ouders hun kind aanspreken in de thuistaal en het kind in het Nederlands antwoordt.

Ouders en professionals krijgen vaak het advies om talen strikt te scheiden, bijvoorbeeld volgens de zogeheten *one-parent-one-language*-aanpak. Wetenschappelijk bewijs dat zo’n aanpak beter is, ontbreekt echter. Wereldwijd is er bovendien weinig onderzoek gedaan naar de effecten van taalmixen, en bestaande studies laten uiteenlopende resultaten zien. In een internationale meta-analyse van zeven studies binnen het Children and Language Mixing-project (CALM) werd geen algemeen verband gevonden tussen taalmixen door ouders en de ontwikkeling van de thuistaal.

Het Nederlandse CALM-onderzoek keek specifiek naar kinderen van drie tot vijf jaar. De resultaten laten zien dat taalmixen geen invloed heeft op het Nederlands, waarschijnlijk omdat kinderen die taal ook buitenshuis veel horen en gebruiken. Voor de thuistaal vraagt het onderzoek wel aandacht. Wanneer ouders veel mixen, geven zij impliciet het signaal dat Nederlands thuis prima is. Daardoor oefenen kinderen minder met spreken in de thuistaal. Voldoende aanbod en gebruik van die taal blijft dus belangrijk om actieve vaardigheid te behouden. *Universiteit Utrecht*

Opkomst Engelstalige boeken zet door

De verkoop en het lezen van Engelstalige boeken nemen in Nederland al meerdere jaren toe. Dat blijkt uit recent onderzoek van KVB Boekwerk, het kennis- en innovatieplatform voor de boekensector, naar de positie van Engelstalige boeken in de Nederlandse markt. Het rapport is het eerste deel van een vijfdelige onderzoeksreeks naar innovatie in het boeken-vak.

In 2024 was 22 procent van de verkochte papieren boeken in Nederland anderstalig. In de praktijk gaat het daarbij voor circa 91 procent om Engelstalige titels. Sinds 2020 is de afzet van anderstalige boeken met 67 procent gestegen. De groei is vooral zichtbaar binnen fictie en kinder- en jeugdboeken. Zo nam de verkoop van anderstalige fictie sinds 2020 toe met 124 procent en die van kinder- en jeugdboeken met 73 procent. Binnen het kinderboekensegment valt met name de sterke stijging van Engelstalige youngadultboeken op.

De groei wordt voornamelijk gedragen door jongere lezers. Bijna de helft van de kopers van Engelstalige boeken is jonger dan 35 jaar. Deze groep leest vaak zowel in het Nederlands als in het Engels: kopers van Engelstalige boeken kopen gemiddeld zelfs meer Nederlandstalige dan Engelstalige titels. De trend wijst daarmee niet op een volledige verschuiving, maar op een verbreding van het leesgedrag.

Uit het onderzoek komen meerdere verklaringen naar voren voor de voorkeur voor Engelstalige boeken. Een belangrijke factor is het titelaanbod: Engelse edities zijn vaak eerder beschikbaar dan Nederlandse vertalingen. Daarnaast spelen sociale media, met name BookTok, een rol bij de zichtbaarheid en populariteit van Engelstalige titels. Ook het uiterlijk van boeken weegt mee: een deel van de lezers geeft aan te kiezen voor een Engelstalige editie vanwege de uitstraling. Prijsverschillen tussen Engelstalige en Nederlandstalige boeken vormen eveneens een factor, vooral onder jongeren.

De groei van Engelstalige boeken roept zorgen op binnen het boeken-vak. Nederlandse makers, vertalers en uitgevers profiteren minder direct van deze ontwikkeling, terwijl boekhandels te maken krijgen met toene-mende internationale concurrentie. Tegelijkertijd blijkt dat goede vertalingen door lezers gewaardeerd worden en dat niet alle lezers bewust voor Engels kiezen.

Het rapport concludeert dat Engelstalige boeken een blijvend onderdeel vormen van de Nederlandse boekenmarkt. De centrale opgave voor de sector is hoe Nederlandstalige en Engelstalige uitgaven zo gepositioneerd kunnen worden dat zij elkaar aanvullen in plaats van verdringen.

Het volledige rapport is te vinden op <vlt.nl/engelstalig>. KVB Boekwerk